

Олександра КОВАЛЕНКО

курсантка факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Тетяна ЖЕГЛІНСЬКА

старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

**ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВА
АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА**

Одним із фундаментальних принципів адміністративного процесу є принцип верховенства права.

Визначна роль верховенства права для адміністративного процесу, у тому числі, знаходить своє відображення та закріплення в положеннях Кодексу адміністративного судочинства України, де у ст. 6 вказано: «Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. Звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. Забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини» [1].

Верховенство права взаємопов'язується з такими явищами як справедливість, права людини та держава, які витікають один з одного. Справедливість у своєму змісті визначає уявлення про сутність людини та її права. Водночас справедливість є елементом, який покладений в основу права, внаслідок чого норми моралі та норми права співвідносяться між собою. Мораль є передумовою виникнення права, закладає основу його виникнення та розвитку. Принцип верховенства права, у власну чергу, є вищим проявом справедливості. Держава, яка є формою організації суспільства, завершує вказаний ланцюжок взаємопов'язаних явищ, які були попередньо зазначені внаслідок того, що принцип верховенства права не може бути втілений практично без участі державних органів, їх способів організації, діяльності та взаємодії з іншими суб'єктами.

Зважаючи на концептуальний підхід, верховенство права передбачає обмеження свавілля публічної влади стосовно конкретної особи чи

суспільства. Влада, яка ґрунтується на насильстві, обмежується безпосередньо судовими органами, які відповідно послуговуються принципом верховенства права. Обмеження будь-якого свавілля можливе за умов незалежності судів від законодавчої та виконавчої гілок влади.

Більше того, зазначимо, що застосування права є можливим за обставин, встановлення ефективного правопорядку, який залежить від прийняття справедливих судових рішень. Верховенство права є результатом реалізації правових норм та приписів.

На нинішній день принцип верховенства права набув універсального характеру. Відповідно це означає, що втілюється верховенство права завдяки відповідним механізмам та юридичним інструментам, на національному, регіональному та глобальному рівнях.

У справах *Golder v. UK* (1975), *Philis v. Greece* (1991) ЄСПЛ зазначив: «Навряд чи можна досягнути верховенства права за відсутності можливості мати доступ до суду». У значній кількості рішень ВС можна спостерігати реалізацію цього принципу, коли судді, слідуючи існуючим законодавчим приписам, тлумачать норми таким чином, аби вони сприяли захисту прав людини» [2, с. 144].

Принцип верховенства права може тлумачитися по-різному, як-от: мета діяльності держави, принцип діяльності судових органів та інших гілок влади, принцип професійної діяльності службових осіб, передумова правопорядку. Водночас зауважимо на тому, що верховенство права не обмежується межами правової дійсності через те, що зазначений є винятково соціально-природним феноменом, адже верховенство права визначає реалізацію прав та природних обов'язків індивідів, людських спільнот та об'єднань. Більше того, необхідно зосередити увагу на тому, що без рішень Європейського суду з прав людини належне уявлення про верховенство права навряд чи можна отримати.

Положення статті 3 Конституції України визначають зміст принципу верховенства права, зокрема, складовими елементами є права і свободи людини, законні інтереси.

Доцільно зосередити аспект уваги ще на тому, що принцип верховенства права не ототожнюється з принципом законності через те, що верховенство права передбачає пріоритетність перед іншими формами нормативно-правового регулювання суспільних відносин. Пріоритетність полягає у тому, що принцип верховенства права взаємоузгоджується з цінностями демократичної, соціальної, правової держави. Внаслідок дії верховенства права забезпечується реалізація прав і свобод людини.

Наприклад, для адміністративного судочинства визначальним є обов'язок реалізовувати діяльність, визначати напрями розвитку судочинства відповідно до пріоритетності прав і свобод людини, забезпечити гарантії щодо реалізації останніх. Таким чином, на нинішній день основними функціями адміністративного суду є правозахисна та правозабезпечувальна

функції, а основними завданнями визначимо такі, як захист та поновлення порушених прав, забезпечення реалізації прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина. Таким чином, у межах принципу верховенства права та діяльності адміністративних судів об'єктами захисту є людина, її права та інтереси. Завдання таких судів полягають у забезпеченні захисту прав людини і громадянина внаслідок порушення таких органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, посадовими чи службовими особами зазначених.

Верховенство права є основоположним принципом, який у свій зміст включає декілька інших принципів цивільного судочинства. Наприклад, принцип законності, який слугує гарантією апеляційного та касаційного оскарження; принцип визначеності, який означає рішення повинні бути остаточними, ясними та передбачуваними в аспекті застосування норм права поряд із їх гнучкістю; принцип доступності правосуддя – винесені судові рішення є обов'язковими до виконання, кожен має право на суд, суд є незалежними та неупередженими і своїй діяльності; принцип дотримання прав людини та рівності.

Специфіка верховенства права є те, що право не обмежується тільки чинним законодавством, а містить інші соціальні регулятори, як-от: традиції, звичаї, норми моралі, функціонування яких зумовлюється історичним розвитком та правовою свідомістю суспільства.

Таким чином, узагальнюючи вищевикладений матеріал, стверджуємо, що принцип верховенства права є сукупністю визначальних, керівних правил та вимог здійснення адміністративного судочинства. Вимоги адміністративного судочинства передбачають, що верховенство права взаємоузгоджується із практикою ЄСПЛ в аспекті забезпечення прав людини, принципом правосуддя, законності, правової визначеності, заборонаю стосовно вчинення свавілля чи інших протиправних діянь, які суперечать принципу верховенства права. З'ясували, що верховенство права є вищим, ніж закон. Зважаючи на діяльність адміністративних судів, встановили, що адміністративно-правові відносини будуються за так званою формулою: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

---

1. Кодекс адміністративного судочинства України: у редакції Закону України № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

2. Комар П. А. Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права : дис. ... на здобуття наукового ступеня доктора філософії : (081 Право). Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2021. 242 с.